

ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРОЦЕС ПОБУДОВИ НОВОГО ОБРАЗУ

Третяк Т. М. Творче мислення як процес побудови нового образу. Формулюються визначення поняття творчості в широкому розумінні слова як творчості природи й у вузькому розумінні як творчість людини. Обґрунтовується, що творчість є насамперед інструментом духовності як здатності особистості розв'язувати актуальні задачі в системі координат простих норм моралі. Аналізується співвідношення понять «системність», «система», «системне мислення». Співставляються підходи до системного аналізу творчості, розроблені В. О. Моляко та Д. Б. Богоявленською. Формулюються завдання психології і завдання педагогіки стосовно когнітивного розвитку учня. Розглядається сутність проблеми інтелектуального виховання і розвитку старшокласника, зокрема, ряд характеристик типу репрезентації об'єктивної реальності. Подається аналіз творчого мислення як процесу розв'язування творчої задачі. Акцентується увага на розгляді структури процесу розв'язування творчої задачі: помічення суперечності, формулювання умови задачі, розробка задуму розв'язання, матеріалізація задуму; на ролі кожного з етапів у побудові конструкції нового образу, на важливості адекватної трансформації початкових (стартових) умов задачі в шукані її умов; на системоутворюючому впливі особистісного «забарвлення» процесу побудови нового образу в залежності від характеру та обсягу інформаційного потенціалу того, хто розв'язує задачу. Обґрунтовується роль впливу психологічної готовності старшокласника до розв'язування творчих задач у різних сферах діяльності на формування адекватної, позитивної Я- концепції (власного Я- образу). Зокрема, робиться акцент на можливій парадоксальності Я – концепції обдарованих старшокласників. Наголошується увага на дезорганізуючих аспектах інформаційних можливостей інтернет-простору у напрямку вектора девіантності. Встановлено типологію задач за рівнем їх творчості. Сформульовано основну психологічну передумову діяльності загальноосвітніх шкіл і позашкільних закладів освіти щодо розвитку творчого мислення учнів.

Ключові слова: творче мислення, задача, образ, стратегія, інформація, задум, інформаційна структура.

Третяк Т. Н. Творческое мышление как процесс построения нового образа. Формулируется определение понятия творчества в широком понимании слова как творчества природы и в узком понимании как творчества человека. Обосновывается, что творчество является прежде всего инструментом духовности как способности личности решать актуальные задачи в системе координат простых норм морали. Анализируется соотношение понятий «системность», «система», «системное мышление». Сопоставляются подходы к системному анализу творчества, разработанные В. А. Моляко и Д. Б. Богоявленской. Формулируются задачи психологии и задачи педагогики относительно когнитивного развития учащегося. Рассматривается сущность проблемы интеллектуального развития и воспитания старшеклассника, в частности, ряд характеристик типа репрезентации объективной реальности. Представляется анализ творческого мышления как процесса решения творческой задачи. Акцентируется внимание на рассмотрении структуры процесса решения творческой задачи: усмотрение противоречия, формулирование условия задачи, разработка замысла решения, материализация замысла; на роли каждого из этапов в построении конструкции нового образа, на важности адекватной трансформации начальных (стартовых) условий задачи в искомые ее условия; на системообразующем влиянии личностной «окраски» процесса построения нового образа в зависимости от характера и объема

інформаційного потенціала розв'язуючої задачі. Обґрунтовується роль впливу психологічної готовності старшокласника до розв'язання творчих задач у різних сферах діяльності на формування адекватної, позитивної Я – концепції (особистого Я – образу). В частині, робиться акцент на можливості парадоксальності Я – концепції одарених старшокласників. Звертається увага на дезорганізаційні аспекти інформаційних можливостей інтернет-простору в напрямку вектора девіантності. Встановлено типологію задач за рівнем їх творчості. Сформульовано основне психологічне умовою діяльності загальноосвітніх шкіл і зовнішніх закладів стосовно розвитку творчого мислення учнів.

Ключові слова: творче мислення, задача, образ, стратегія, інформація, задум, інформаційна структура.

Актуальність. В період старшого шкільного віку особливої актуальності набуває вирішення проблеми побудови учнем позитивної, адекватної Я – концепції, а отже, і власного Я – образу, на основі якого він формує свої стосунки з іншими людьми, взагалі свою діяльність у соціумі. Рівень адекватності прийнятого людиною Я – образу виявляє прояв феномену її розуміння себе, свого місця в навколишньому світі, власної готовності до вирішення актуальних задач, тобто Я-концепція (інтегральний Я – образ) залежить від розвинутості її творчого мислення.

Мета статті – на основі аналізу літературних джерел розглянути творче мислення як процес побудови нового образу.

Виклад основного матеріалу. Є поняття творчості в широкому розумінні цього слова і у вузькому. В широкому розумінні – це творчість природи. Так, Я. О. Пономарьов стверджував, що «в основу вихідного визначення творчості доцільно вкладати його найбільш широке розуміння. У такому випадку слід визнати, що творчість властива і неживій природі, і живій до виникнення людини, і людині, і суспільству. Творчість – необхідна умова розвитку матерії, утворення її нових форм, разом з виникненням яких змінюються і самі форми творчості. Творчість людини – лише одна із таких форм» [12, 43].

Творчість у вузькому розумінні – це творча діяльність людини. Творчою діяльністю прийнято вважати таку діяльність, результатом якої є продукт, що характеризується об'єктивною новизною і суспільно корисною значущістю. За визначенням А. Г. Спіркіна «творчість – це духовна діяльність, результатом якої є створення оригінальних цінностей, встановлення нових, раніше невідомих фактів, властивостей і закономірностей матеріального світу і духовної культури» [13, 193]. Брушлінський А. В. вважав, що духовність є важливою складовою психіки людини. При цьому він наголошував на тому, що духовне – «це не надпсихічне, а різні якості психічного як найважливішого атрибуту суб'єкта» [3, 601].

Зінченко В. П. наголошував, що свідомість «знаходиться не стільки в індивіді, скільки між індивідами. Звичайно ж, свідомість – це властивість індивіда, але не в меншій, якщо не в більшій мірі вона є властивість і характеристика між- і надіндивідних чи трансперсональних відносин» [4, 21]. Він називав духовністю «пошук, практичну діяльність, досвід, за допомогою яких суб'єкт здійснює в самому собі перетворення, необхідні для досягнення істи-

ни, для самовизначення. Точніше, духовність – духовно-практична діяльність щодо самотворення, самовизначення, духовного зростання людини» [5, 86].

На думку В. В. Знакова, духовність є системним феноменом. Її слід розглядати як трьохкомпонентне психічне утворення, виникнення якого має метаперсональні, діяльнісні і духовно-практичні основи. «Способи вирішення суперечностей, конфліктів, будучи мірою проявів активності, самореалізації, інтегративності конкретних властивостей особистості, визначають ті індивідуально-неповторні якості людини, в яких вона виражає себе саме як суб'єкт – діяльності, спілкування, споглядання, осягнення і т. ін. У такі моменти в її особистісних знаннях, індивідуальному досвіді саморозвитку з'являється дещо більше, ніж «приземлений» образ, модель зовнішніх подій: виникає їх внутрішній смисл – психологічна основа формування духовної сутності того, що стало предметом інтелектуальної і моральної рефлексії суб'єкта» [6, 30].

А отже, творчість насамперед є інструментом духовності як здатності особистості розв'язувати актуальні задачі в системі координат простих норм моралі – в цьому і полягає головна генералізуюча функція творчості, оскільки знаходження адекватного розв'язку задачі морального характеру може бути дуже складним і потребувати значних творчих зусиль, які передбачають не лише пошук більш чи менш віддаленого аналогу, а й використання комбінаторних дій високого рівня складності чи побудову задуму розв'язку на основі реконструювання (пошуку антипода).

Щодо поняття «системність» то в першому розумінні вона ототожнюється з об'єктивною властивістю дійсності, а отже, системність – об'єктивно-діалектична властивість всього суцього. Системність також розглядається і як знання про системи різної природи, набуті й заінтегровані людьми, що реалізуються як системний підхід.

Під терміном «система» розуміється певний порядок розташування частин у їх взаємозв'язку. На основі поняття «система» вибудовано методологічний підхід у науці розглядати досліджуваний об'єкт у взаємозв'язку з іншими об'єктами, а отже, і системний метод пізнання. А. М. Авер'янов так охарактеризував принцип системності. Грунтуючись на ідеях цілісності і відносної незалежності об'єктів, досліджуваний об'єкт як система визначається: елементним складом, структурою як формою взаємозв'язку елементів, функціями елементів і цілого, єдністю внутрішнього і зовнішнього середовища системи, законами розвитку системи і її складових.

На основі принципу системності реалізується системний підхід – загальнонауковий підхід до досліджуваних об'єктів, який спрямований на дослідження широкого спектру взаємозв'язків складного об'єкта і поєднання їх у єдиний образ – уявлення [1].

Системним прийнято вважати таке мислення, рівень розвитку якого дозволяє максимально ефективно: розглядати елементи навколишнього світу як системи у їх взаємозв'язку і розвитку; здійснювати структурно-функціональний аналіз сприйманої інформації, в т.ч. прихованих властивос-

тей об'єктів на всіх етапах процесу розв'язування задачі, знаходити прогностично необхідну інформацію для вирішення актуальної проблеми. Системна організація мисленнєвої діяльності проявляється в функціонуванні стратегій на кожному з етапів процесу розв'язування задачі. За визначенням В. О. Моляко стратегія є програмою дій (задачно і особистісно обумовлених), спрямованих на знаходження розв'язку задачі. В. О. Моляко розроблена система КАРУС, діагностичний і розвиваючий потенціал якої є загальноновизнаним як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями [8].

Згідно із концепцією, розробленою Д. Б. Богоявленською, одиницею системного аналізу творчості слід вважати інтелектуальну активність – інтегральне утворення, властивість цілісної особистості, що відображає взаємодію інтелектуальних і мотиваційних компонентів системи в їх єдності. При цьому виокремлюються три рівні інтелектуальної активності: стимульно-продуктивний, емпіричний та креативний [2].

Якщо творче мислення розглядати як процес розв'язування творчої задачі, то слід мати на увазі, що найважливішим і найскладнішим етапом структури цього процесу є помічення суперечності, певної невідповідності в актуальній інформації, яка складає основу задачної ситуації. Ця нова похідна від сприйнятої інформації створює базу для формулювання умови задачі.

Формулювання умови задачі – це другий етап структури процесу розв'язування творчої задачі. Нерідко людина отримує вже готову умову задачі, треба тільки її розв'язати. Однак мисленнєвий процес, спрямований на розв'язування даної задачі, розпочинається з вивчення, розуміння її умови. При цьому стартові початкові умови задачі залежно від інформаційного потенціалу того, хто розв'язує задачу, трансформуються в шукані умови, набуваючи так би мовити ще й особистісного «забарвлення». Адекватність формулювання шуканих умов задачі визначається тим, наскільки повним є обсяг інформації, прогностично необхідної для її розв'язання, в т.ч. – інструментальних знань і умінь. Мотиваційна спрямованість особистості також здійснює значний вплив на вектор формулювання шуканих умов, задіюються особистісно значущі інформаційні структури – свого роду «домінанти», «резонатори», які і спрямовують мисленнєву діяльність на етапі формулювання умови задачі.

Наступний етап – розробка задуму розв'язування задачі. В процесі побудови шуканої конструкції реалізуються ті базові принципи, за якими створюється нове в природі. Наприклад, є дерева, листя яких дуже схоже за формою (скажімо, вишня і слива), а от листя дуба і клена вже важко назвати близькими аналогами, а хвоя сосни чи ялини – скоріше антипод, аніж дуже віддалений аналог. Тож у природі нове створюється на основі принципу аналогізування і принципу антипода (реконструювання). У природі нове будується також шляхом зміни параметрів, з'єднання і роз'єднання об'єктів, тобто має місце комбінування. Ці основні принципи складають також основу творчого інструментарію людини в процесі розробки задумів розв'язання задач стосовно різних сфер творчої діяльності.

При формуванні задуму актуалізуються знання з минулого досвіду людини, обирається інформація, яка найбільш відповідає вимогам задачі. Потім ці актуалізовані образи і поняття трансформуються з метою збільшення відповідності їх характеристик вимогам задачі. При цьому трансформація реалізується на основі аналогізування, комбінування, реконструювання.

Завершальний етап – матеріалізація задуму створеної конструкції. Залежно від сфери творчої діяльності задум може матеріалізуватись у кресленні, металі, картині, поезії чи прозі і т.ін. Зрозуміло, що етапи творчого процесу виділяються умовно, адже, в дійсності ці етапи можуть бути поєднані, здійснюватись паралельно, одночасно.

О. М. Матюшкін стверджував, що стосовно когнітивного розвитку дитини завдання педагогіки полягає у вивченні способів формування інтелектуальних дій і способів створення умов, що забезпечують ефективне засвоєння знань і розвиток творчого мислення. При цьому психологія досліджує мислення як процес знаходження невідомих, нових законів і способів дії в проблемних ситуаціях [7].

У старшому шкільному віці учень постає перед необхідністю розв'язання цілого спектру актуальних задач, пов'язаних із: засвоєнням нових знань в екстремальних умовах у процесі навчання в школі та на позакласних заняттях; вирішення творчих задач соціального змісту в процесі його спілкування з однолітками, педагогами, батьками та ін.; напрацювання якомога повнішого власного творчого інструментарію щодо успішної взаємодії із зовнішнім і внутрішнім світом; формування якомога адекватнішої індивідуальної картини світу, адже саме від цього залежить значною мірою те, наскільки старшокласник буде готовим до професійного самовизначення, наскільки впевнено і зважено зможе підійти до знаходження свого місця в дорослому житті, успішно адаптуватись у суспільній реальності.

Так, В. М. М'ясищев наголошував, що самосвідомість особистості визначається двома складовими: здатністю об'єктивно відображати реальність в актуальному, минулому і передбачати майбутнє, а також адекватною самооцінкою [10]. Зрозуміло, що основою адекватного функціонування цих складових є готовність особистості до розв'язування різного роду творчих задач у процесі взаємодії з реаліями зовнішнього світу та становлення власної саморефлексії. А отже, саме від рівня сформованості цієї стратегічної, базової готовності залежить успішність формування Я- концепції як внутрішньої сутності індивіда. Це твердження набуває особливої актуальності, коли мова йде про становлення Я – концепції старшокласника, що здійснюється у процесі соціальної взаємодії школяра в освітньому середовищі загальноосвітньої школи, позашкільного закладу освіти, функції якої полягають в утвердженні в самосвідомості учня, так би мовити, «своїх координат» у соціальному, інформаційному просторі: якими вони є насправді, якими вони мають бути для забезпечення успішного життя в соціумі; як сформувати свою готовність до досягнення «бажаних координат адекватності і успішності».

Слід зауважити, що Я – концепція саме обдарованих старшокласників може характеризуватись значною парадоксальністю. Так, в пошуках психолого-педагогічних засобів формування позитивної Я-концепції у обдарованих старшокласників І. П. Ордіна, досліджуючи психологічні особливості Я-концепції обдарованих старшокласників, встановила домінування в ній негативних когнітивних (несформованість особистісної рефлексії, саморефлексії), емоційно-оціночних (самозвинувачення, низький рівень упевненості в собі) та конативних (зовнішній локус контролю, несформованість вольової саморегуляції) показників, що гальмують процеси самоактуалізації [11].

Проблема інтелектуального розвитку старшокласника, на думку М. О. Холодної, полягає «не тільки в формуванні системи знань, умінь і навичок або розвитку теоретичного мислення, а насамперед у збагаченні індивідуального ментального (розумового) розвитку особистості, яке слугує психологічною основою її інтелектуального зростання» [14, 205]. Відповідно вона пропонує такі характеристики типу репрезентації об'єктивної реальності: широта розумового кругозору; гнучкість та багатоваріантність того, що відбувається; готовність до сприйняття незвичайної суперечливої інформації; уміння осмислювати реальність одночасно в термінах минулого (причин) і майбутнього (наслідків): орієнтація на виокремлення суттєвих, об'єктивно значущих аспектів; схильність мислити в категоріях імовірного в рамках ментальної категорії «якби» (на противагу ігнорування існування «неможливих» подій); здатність мисленнево бачити окреме явище в контексті його цілісних зв'язків з множиною інших явищ [14, 206]. А сама сутність проблеми інтелектуального виховання учня полягає в тому, що «кожен учень потребує створення умов, які сприяють його інтелектуальному зростанню за рахунок максимально можливого збагачення ментального досвіду» [14, 201].

До того ж за сучасних умов дуже актуальною стає проблема неоднозначності впливів інтернет-середовища на особистість. Адже інформаційні можливості інтернет-простору, не лише розширюють масштаб реалізації творчого потенціалу особистості, але й обумовлюють її самореалізацію в нерозривному зв'язку з Інтернетом і часом у напрямку вектора девіантності.

Слід зазначити, що в процесі взаємодії людини з Інтернет-середовищем здійснюється відповідний вплив на рівень системної організації так званого «будівельного матеріалу», з якого створюватимуться нові конструкції, нові розв'язки актуальних задач, а отже і на формування картини світу користувача Інтернету – на рівень її адекватності. Адже саме адекватність картини світу особистості обумовлює значною мірою її психологічну готовність до розв'язування творчих задач.

Розв'язування людиною задач у процесі взаємодії з навколишнім світом – це розв'язування задач в т.ч. і на вільне конструювання, тобто на довизначення вихідних умов задачі. А отже, процес мислення у даному випадку характеризується необхідністю домінування саме структурно-функціонального конструювання. Це забезпечить адекватність шуканих розв'язків, оскільки при структу-

рно-функціональному конструюванні обов'язково враховуються всі структурні і функціональні властивості взаємодіючих інформаційних структур.

Таким чином, можна говорити про необхідність функціонування стратегії адекватного структурно-функціонального аналізу сприйманої людиною інформації – основи такої важливої якості особистості, як відповідальність.

Тривала, неконтрольована взаємодія людини з Інтернет-середовищем може призвести до порушення функціонування цієї стратегії адекватного структурно-функціонального аналізу інформації, а отже і здатності до структурно-функціонального конструювання розв'язків різного роду творчих задач, а в підсумку – і до безвідповідальності у прийнятті рішень.

Висновки. Встановлено типологію задач за рівнем їх творчості. Перший тип характеризується тим, що людина самостійно: помічає інформаційну суперечність, формулює умову задачі, розробляє задум розв'язку, здійснює його матеріалізацію. Другий тип – людина самостійно формулює умову задачі, розробляє задум її розв'язку і здійснює його матеріалізацію. Третій тип – людина самостійно розробляє задум розв'язання задачі і здійснює його матеріалізацію. Четвертий тип – людина здійснює матеріалізацію задуму, розробленого іншими людьми.

Сформульовано основну психологічну передумову діяльності загальноосвітніх шкіл і позашкільних закладів освіти щодо розвитку творчого мислення учнів – навчально-виховна робота має ґрунтуватись на розв'язуванні учнями творчих задач першого, другого і третього типу під час уроків, виховних і позашкільних занять.

А, отже, методичні засоби дослідження проявів творчого мислення старшокласників за умов інформаційних ускладнень мають фіксувати показники співвідношення: 1) структурного, функціонального та структурно-функціонального характеру конструювання нового образу; аналогізування, комбінування, реконструювання в процесі побудови задуму розв'язання задачі; 2) системної організації базових інформаційних структур, що складають основу образно-понятійного потенціалу особистості та її творчого інструментарію.

Перспективи дослідження. В процесі подальшої роботи передбачається дослідження проявів творчого мислення старшокласників в ускладнених інформаційних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аверьянов А. Н.* Системное познание мира. Методологические проблемы. М.: Политиздат, 1985. 263 с.
2. *Богоявленская Д. Б.* Психология творческих способностей. М.: Академия, 2002. 320 с.
3. *Брушлинский А. В.* Избр. психол. труды. М.: ИП РАН, 2006.
4. *Зинченко В. П.* Миры сознания и структура сознания. *Вопросы психологии.* 1991. № 2. С.15-37.
5. *Зинченко В. П.* Деятельность. Знание. Духовность. *Высшее образование в России.* 2003. № 5. С.81-91.
6. *Знаков В. В.* Новые тенденции в исследовании психологии духовности. *Вопросы психологии.* 2018. №4. С.20-32.

7. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. М.: Педагогика, 1972.
8. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены). К.: Освіта України, 2007. 388 с.
9. Моляко В. О. Футурологічна методологія Г. С. Костюка у дослідженнях розумової діяльності (I). *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. К.: Видавництво «Фенікс», 2019. Т XII. Психологія творчості. Вип. 25. С. 6-15.
10. Мясущев В. Н. Психология отношений. Избранные психологические труды. Москва, Воронеж, 1995. 356 с.
11. Ордина И. П. Формирование позитивной Я-концепции у одаренных старшеклассников: дис. ... канд. психол. наук. Екатеринбург, 2012. 193 с.
12. Пономарев Я. А. Психология творения. М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 1999. 480 с.
13. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание. М.: Политиздат, 1972.
14. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. СПб., 2002. 264 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Averianov A. N. Sistemnoe poznanie mira. Metodologicheskie problemy. M.: Politizdat, 1985. 263 s.
2. Bogoiavlenskaia D. B. Psikhologiiia tvorcheskikh sposobnostei. M.: Akademiia, 2002. 320 s.
3. Brushlinskii A. V. Izbr. psikhol.trudy. M.: IP RAN, 2006.
4. Zinchenko V. P. Miry soznaniia i struktura soznaniia. Voprosy psikhologii. 1991. № 2. S.15-37.
5. Zinchenko V. P. Deiatelnost. Znanie. Dukhovnost. Vysshee obrazovanie v Rossii. 2003. № 5. S.81-91.
6. Znakov V. V. Novye tendentcii v issledovanii psikhologii dukhovnosti. Voprosy psikhologii. 2018. №4. S.20-32.
7. Matiushkin A. M. Problemnye situatsii v myshlenii i obuchenii. M.: Pedagogika, 1972.
8. Moliako V. A. Tvorcheskaia konstruktologiiia (prolegomeny). K.: Osvida Ukrainy, 2007. 388 s.
9. Moliako V. O. Futurolohichna metodolohiia H. S. Kostiuka u doslidzhenniakh rozumovoi diialnosti (I) // Aktualni problemy psykhologhii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologhii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. K.: Vydavnytstvo «Feniks», 2019. T KXII. Psykhologhiia tvorchosti. Vyp. 25. S. 6-15.
10. Miasyshchev V. N. Psikhologiiia otnoshenii. Izbrannye psikhologicheskie trudy. Moskva, Voronezh, 1995. 356 s.
11. Ordina I. P. Formirovanie pozitivnoi Ia-kontceptcii u odarennykh starsheklassnikov: dis. ... kand.psikhol.nauk. Ekaterinburg, 2012. 193 s.
12. Ponomarev Ia. A. Psikhologiiia tvoreniiia. M.: Izd-vo Moskovskogo psikhologo-sotcialnogo instituta; Voronezh: Izd-vo NPO «MODEK», 1999. 480 s.
13. Spirkin A. G. Soznanie i samosoznanie. M.: Politizdat, 1972.
14. Kholodnaia M. A. Psikhologiiia intellekta: paradoksy issledovaniia. SPb., 2002. 264 s.

Tretyak T. N. Creative thinking as a process of a new image construction.

The definition of the concept of creativity is formulated in a broad word sense as the creativity of nature and in a narrow sense as the creativity of a man. It is proved that creativity is primarily an instrument of spirituality as an individual's ability to solve actual problems in the coordinate system of simple moral norms. The correlation of the concepts of "systematic", "system", "systemic thinking" is analyzed. The approaches to a systematic analysis of creativity developed by V. A. Molyako and D. B. Epiphany are compared. The tasks of psychology and the tasks of pedagogy are formulated regarding the pupil's cognitive development. The essence of the

problem of intellectual development and education of a senior pupil, in particular, a number of characteristics such as the representation of objective reality, is examined. An analysis of creative thinking as a process of solving a creative problem is presented. Attention is focused on considering the structure of creative task solving process: discretion of the contradiction, formulation of the task conditions, development of the solution project, materialization of the project; on the role of each of the stages in new image constructing, on the importance of adequate transformation of the initial (starting) conditions of the problem into the desired conditions; on the backbone influence of personal "coloring" of a new image constructing process, depending on the nature and volume of the information potential of a person, that solves the problem. The role of the influence of senior pupil's psychological readiness to solve creative problems in various fields of activity on the formation of an adequate, positive self-concept (personal self-image) is substantiated. In particular, an emphasis is placed on the possibility of paradoxical self-concept of gifted senior pupils'. Attention is drawn to the disorganization aspects of the informational capabilities of the Internet space in the direction of the vector of deviance. A typology of tasks by the level of their creativity is established. The basic psychological condition of the activities of secondary schools and extracurricular institutions regarding the development of students' creative thinking is formulated.

Keywords: creative thinking, task, image, strategy, information, project, information structure.

Отримано 25.10.2019

УДК 925 : 159.928'456

Хунавцева Наталія Олександрівна

ПРОБЛЕМА РОЗВ'ЯЗАННЯ ТВОРЧИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗАДАЧ ПІДЛІТКАМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Хунавцева Н. О. Проблема розв'язання творчих літературних задач підлітками на уроках англійської мови. У статті описано зміст аргументативного дискурсу учнів на уроках англійської мови, продемонстровано шляхи його реалізації у процесі фасилітативної взаємодії. Використано психодіагностичний метод змістово-сміслового аналізу дискурсивного мислення І. Семенова з метою вивчення рівнів експлікації аргументативного дискурсу підлітками. Автором статті запропоновано систему, за допомогою якої можна обчислити значення компонента «монологічні висловлювання»; також діагностовано рівні сформованості компонентів, які визначають когнітивну структуру особистості: «літературний зміст», «комунікативна позиція» та «процес реального спілкування»; прораховано коефіцієнти, що характеризують компоненти мисленнєвої діяльності підлітків, такі як: інтегративний образ, модифіковані та контекстуальні образи. Показано, що ступінь розвитку аргументативного дискурсу школярів на першому етапі експерименту визначається за такими критеріями: відображення підлітками ситуації сприйняття проблеми як комунікативної; стабільність у реалізації власної комунікативної позиції; відображення специфіки літературної образності та творчості. Усі ці фактори були прийняті за психологічні у процесі фасилітативної взаємодії. За результатами експерименту авторкою статті зроблено такі висновки: 1) існує взаємозв'язок між предметним літературним середовищем підлітків та їх розумінням літературно-образного змісту роману, що впливає на становлення у їхній свідомості парадигми аргументативного дискурсу; 2) у підлітків виявляється тенденція до зниження інтересу щодо вивчення англійської літератури; 3) підлітки, як правило, не можуть критично оцінювати роман, робити власні висновки щодо розвитку подій та характеризувати головних героїв роману, висловлювати свою особисту точку